Instytucjonalne źródła chińskiego cudu gospodarczego i granice modelu kredytowo-inwestycyjnego w świetle analizy Broken China Logana Wrighta

AUTOR

Fundacja Dobre Państwo

STRESZCZENIE / ABSTRACT

Artykuł analizuje fenomen chińskiego wzrostu gospodarczego, wskazując na jego instytucjonalne fundamenty. Autor wyróżnia trzy etapy rozwoju: od optymalizacji zasobów i reform rolnictwa, przez industrializację i integrację globalną, aż po współczesny model oparty na ekspansji kredytowej i inwestycjach infrastrukturalnych. Tekst podkreśla, że Chiny osiągnęły modernizację bez przyjęcia zachodniego modelu liberalizmu politycznego, co podważa tezę o konieczności istnienia demokratycznych instytucji dla szybkiego rozwoju ekonomicznego. Analiza wskazuje jednak na wyczerpywanie się obecnego modelu kredytowo-inwestycyjnego, który prowadzi do kryzysu instytucji finansowych i wymusza redefinicję strategii rozwoju w ramach doktryny Xi Jinpinga, stawiając pytania o efektywność alokacji zasobów w systemie scentralizowanym.

The article analyzes the phenomenon of Chinese economic growth, pointing to its institutional foundations. The author distinguishes three stages of development: from resource optimization and agricultural reforms, through industrialization and global integration, to the contemporary model based on credit expansion and infrastructure investments. The text emphasizes that China achieved modernization without adopting the Western model of political liberalism, challenging the thesis that democratic institutions are necessary for rapid economic development. However, the analysis indicates that the current credit-investment model is reaching its limits, leading to a crisis of financial institutions and forcing a redefinition of development strategies under Xi Jinping's doctrine, raising questions about the efficiency of resource allocation in a centralized system.

Artykuł analizuje ewolucję chińskiego modelu gospodarczego, stawiając tezę, że sukcesy początkowej fazy modernizacji zostały zniweczone przez systemowe przejście od wzrostu opartego na produktywności do modelu kredytowo-inwestycyjnego. Autor dowodzi, że pragmatyczne reformy Denga Xiaopinga i sprytne mechanizmy instytucjonalne pozwoliły Chinom na bezprecedensowy awans, jednak z czasem narzędzia te uległy wypaczeniu. Kluczowym momentem zwrotnym był kryzys 2008 roku, który utrwalił zależność gospodarki od nadmiernej akumulacji kapitału i ekspansji kredytowej, wspieranej przez domniemane gwarancje państwowe oraz specyficzny układ fiskalny władz lokalnych. W efekcie powstała strukturalna nieefektywność, w której wzrost PKB jest sztucznie podtrzymywany przez dług, a nie realną wydajność. Tekst rzuca nowe światło na diagnozę Logana Wrighta, sugerując, że Chiny wpadły w pułapkę 'miękkich ograniczeń budżetowych', gdzie polityczna potrzeba utrzymania stabilności i wskaźników wzrostu blokuje niezbędną restrukturyzację systemu, prowadząc do narastającego ryzyka systemowego.

SŁOWA KLUCZOWE

chiński cud gospodarczy | model kredytowo-inwestycyjny | Broken China Logana Wrighta | ekonomia instytucjonalna | socjalistyczna gospodarka rynkowa | mechanizm dwutorowy | system rejestracji hukou | miękkie ograniczenia budżetowe | path dependence | fenshuizhi | realokacja zasobów | produktywność krańcowa kapitału | mobilizacja zasobów państwowych | renta ekonomiczna | urbanizacja Chin

Instytucjonalne fundamenty i ewolucja chińskiego wzrostu

Granice chińskiego modelu rozwoju. Ekspansja kredytowa, kryzys instytucji finansowych i doktryna modernizacji Xi Jinpinga w perspektywie ekonomii politycznej oraz geopolityki

Geneza chińskiego cudu gospodarczego i instytucjonalne źródła wyczerpywania się modelu wzrostu

Historia gospodarczego awansu Chińskiej Republiki Ludowej stanowi jeden z najbardziej doniosłych eksperymentów instytucjonalnych współczesności, którego znaczenie wykracza poza

klasyczne zagadnienia industrializacji, akumulacji kapitału i międzynarodowego podziału pracy. W ciągu kilku dziesięcioleci państwo o niskiej produktywności pracy, zdominowane przez rolnictwo, z ograniczonym dostępem do technologii i rozbudowanym systemem administracyjnego sterowania gospodarką, przekształciło się w jednego z kluczowych graczy światowej produkcji przemysłowej, handlu, finansów i rozwoju technologicznego.

Przeobrażenie to dokonało się bez przyjęcia zachodniego modelu demokracji liberalnej, pełnej prywatyzacji strategicznych zasobów czy rezygnacji z politycznego monopolu Komunistycznej Partii Chin. Z punktu widzenia ekonomii instytucjonalnej jest to przypadek szczególnie interesujący, gdyż podważa uproszczone przekonanie, że szybka modernizacja ekonomiczna wymaga uprzedniego ustanowienia kompletnego systemu liberalnych instytucji politycznych. Jednocześnie współczesne trudności chińskiej gospodarki zmuszają do ponownego rozpatrzenia tego doświadczenia – zwłaszcza w kontekście relacji między sprawnością mobilizacyjną państwa, jakością alokacji zasobów, autonomią przedsiębiorstw a zdolnością systemu politycznego do korygowania własnych błędów. Interpretacja chińskiej transformacji wymaga zatem rozróżnienia trzech mechanizmów wzrostu, które współwystępowały w czasie, lecz nie miały jednakowego znaczenia.

Pierwszy z nich polegał na lepszym wykorzystaniu istniejących zasobów pracy, ziemi i kapitału poprzez stopniowe znoszenie najbardziej restrykcyjnych ograniczeń gospodarki nakazowo-rozdzielczej. Drugi obejmował industrializację, urbanizację, transfer technologii oraz integrację chińskich przedsiębiorstw z międzynarodowymi sieciami produkcyjnymi, co pozwoliło wykorzystać przewagi kosztowe i osiągnąć korzyści skali. Trzeci – nabierający szczególnego znaczenia po kryzysie finansowym z 2008 roku – opierał się na rozbudowie infrastruktury, ekspansji kredytu bankowego, boomie budowlanym oraz finansowaniu przedsięwzięć przez instytucje pod wpływem władz publicznych. Rozróżnienie to ma kluczowe znaczenie metodologiczne: wyjaśnia bowiem, dlaczego gospodarka mogła początkowo rozwijać się dzięki wzrostowi efektywności, by z czasem coraz silniej uzależnić dynamikę produktu od wielkości nakładów inwestycyjnych. W badaniach Kaijiego Chena i Tao Zhy nad makroekonomiczną historią Chin podkreślono znaczenie stopniowych reform dla wzrostu produktywności i przesuwania pracy z rolnictwa do innych sektorów w latach 1978–1997. Taka perspektywa pozwala oddzielić wczesne źródła transformacji od późniejszego modelu kredytowo-inwestycyjnego.

Pragmatyzm reform i nowa legitymizacja władzy

Punktem wyjścia do rekonstrukcji chińskiego doświadczenia pozostaje polityczna zmiana kierunku rozwoju, zapoczątkowana podczas III Plenum XI Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii

Chin w grudniu 1978 roku. Przywództwo skupione wokół Denga Xiaopinga odeszło wówczas od dominacji kampanii mobilizacyjnych charakterystycznych dla wcześniejszego okresu, przesuwając ciężar działalności państwa ku modernizacji gospodarczej. Nie oznaczało to natychmiastowej liberalizacji politycznej ani odejścia od socjalistycznej legitymizacji władzy, lecz istotną redefinicję sposobu osiągania celów ustrojowych.

Rozwój sił wytwórczych, wzrost poziomu życia oraz modernizacja technologiczna stały się głównymi kryteriami skuteczności państwa. Chińska tradycja reform ufundowano na pragmatycznym przekonaniu, że trwałość porządku politycznego zależy od zdolności dostarczania obywatelom wymiernych korzyści materialnych. Modernizacja nie stanowiła zatem alternatywy dla monopolu Partii, lecz miała zapewnić mu nowe podstawy legitymizacji.

Chińska Narodowa Komisja Rozwoju i Reform, analizując przebieg reform, wskazuje na rolnictwo, zmianę mechanizmów cenowych, zwiększanie autonomii przedsiębiorstw i stopniowe ograniczanie planowania dyrektywnego jako kluczowe instrumenty początkowej transformacji. Pierwszym obszarem radykalnej zmiany stała się gospodarka rolna, w której administracyjny system kolektywnej organizacji produkcji tłumił motywacje ekonomiczne gospodarstw domowych i utrudniał dopasowanie struktury wytwarzania do rzeczywistych potrzeb. Wprowadzenie systemu odpowiedzialności gospodarstw domowych (jiating lianchan chengbao zerenzhi) umożliwiło powiązanie rezultatów produkcji z decyzjami i korzyściami ekonomicznymi poszczególnych rodzin. Choć zachowano zasady kolektywnej własności ziemi, poszerzono uprawnienia do jej użytkowania oraz dysponowania efektami pracy. Ekonomiczne znaczenie reformy polegało na zwiększeniu udziału gospodarstw w dodatkowym dochodzie uzyskiwanym dzięki wzrostowi produkcji, lepszej organizacji i zmianom struktury upraw. W klasycznym modelu bodźców ekonomicznych kluczowa jest bowiem nie tylko wysokość potencjalnej nagrody, lecz także przewidywalność związku między indywidualnym wysiłkiem a możliwością zachowania jego rezultatów.

Chińska reforma rolnictwa wytworzyła taki związek bez pełnego przeniesienia własności ziemi na gospodarstwa prywatne, co ukazało możliwość rozdzielenia uprawnień właścicielskich, zarządczych i dochodowych. Z perspektywy ekonomii praw własności doświadczenie to ilustruje znaczenie rzeczywistego zakresu kontroli nad zasobem, który nie musi ograniczać się do formalnego tytułu własności. W tradycji analitycznej Armena Alchiana i Harolda Demsetza prawa własności rozumie się jako system uprawnień i bodźców kształtujących sposób wykorzystania zasobów oraz rozkład kosztów i korzyści z podejmowanych działań. Chińskie gospodarstwa rolne mogły zwiększać produktywność, ponieważ uzyskały większy wpływ na decyzje produkcyjne i zachowywały istotną część dodatkowych zysków.

Jednocześnie niepełna prywatna kontrola nad ziemią ograniczała bezpieczeństwo majątkowe, możliwość obrotu gruntami oraz wykorzystywanie praw do użytkowania jako instrumentu finansowego. Ta ambiwalencja miała kluczowe znaczenie w późniejszej historii chińskiej urbanizacji; szczególny status gruntów, zróżnicowanie praw na obszarach miejskich i wiejskich oraz administracyjna kontrola nad ich przeznaczeniem stworzyły warunki do finansowania rozwoju lokalnego poprzez odpłatne przekazywanie praw użytkowania ziemi.

Stopniowa transformacja oparta na realokacji zasobów i mechanizmach dwutorowych

Wzrost produktywności w rolnictwie uruchomił proces transformacji strukturalnej, który można wyjaśnić za pomocą dwusektorowego modelu rozwoju Arthura Lewisa. Zakłada on, że gospodarka dysponująca dużymi zasobami niedostatecznie wykorzystanej pracy rolniczej może przyspieszyć wzrost poprzez przesuwanie pracowników do przemysłu i usług, gdzie produktywność pracy – zarówno przeciętna, jak i krańcowa – jest wyższa. W Chinach proces ten napędzały nie tylko zmiany w organizacji produkcji rolnej, ale przede wszystkim powstawanie przedsiębiorstw wiejskich i małomiasteczkowych (TVE – township and village enterprises). Tworzyły one specyficzny segment gospodarki, w którym własność kolektywna, lokalna przedsiębiorczość, mechanizmy rynkowe i wsparcie administracyjne przenikały się w sposób wymykający się klasycznemu podziałowi na kapitalizm prywatny i przedsiębiorstwa państwowe.

Według danych chińskiego urzędu statystycznego produkcja tych jednostek rosła tak dynamicznie, że już w 1987 roku przewyższyła wartość produkcji rolnej w strukturze gospodarki wiejskiej. Świadczyło to o niezwykle intensywnej realokacji zasobów i rozwoju aktywności pozarolniczej. Znaczenie przedsiębiorstw lokalnych wykraczało jednak poza same statystyki zatrudnienia czy produkcji; umożliwiały one eksperymentowanie z nowymi strukturami zarządzania, generowały dochody dla władz terenowych, rozwijały lokalne sieci dostaw i zaostrzały administracyjną konkurencję o inwestycje.

W konsekwencji chińska modernizacja była w dużej mierze przedsięwzięciem realizowanym przez wielopoziomową strukturę państwa, a nie tylko wynikiem decyzji centralnego kierownictwa. Lokalni urzędnicy otrzymali ekonomiczne i zawodowe bodźce do rozwijania infrastruktury i produkcji, choć nadal pozostawali w hierarchicznej zależności od centrum. Powstawała w ten sposób osobliwa konfiguracja instytucjonalna, w której władza centralna zachowywała monopol strategicznego wyznaczania kierunku rozwoju, natomiast organy lokalne zyskały istotną swobodę w doborze instrumentów jego realizacji. Taka konstrukcja sprzyjała szybkiemu upowszechnianiu

skutecznych rozwiązań, lecz z czasem stworzyła też zachęty do nadmiernego inwestowania, pogoni za statystycznym tempem wzrostu i przenoszenia ryzyka finansowego poza oficjalne bilanse budżetowe.

Chińska droga reform różniła się zasadniczo od doświadczeń transformacji postkomunistycznej w Europie Środkowej i Wschodniej. Nie oparto jej na jednorazowym zastąpieniu gospodarki planowej systemem wolnych cen, masową prywatyzacją czy gwałtowną liberalizacją przepływów kapitałowych. Początkowo wprowadzono mechanizm dwutorowy (dual-track system), w którym zobowiązania planowe funkcjonowały równolegle z możliwością sprzedaży nadwyżek produkcji na warunkach rynkowych.

Rozwiązanie to pozwalało ograniczyć opór beneficjentów starego systemu, gdyż nowe możliwości ekonomiczne nie wymagały natychmiastowego zniesienia dotychczasowych uprawnień i gwarancji. Lawrence Lau, Yingyi Qian i Gérard Roland w artykule „Reform without Losers" przedstawili formalny model wyjaśniający, pod jakimi warunkami system dwutorowy może prowadzić do poprawy efektywności w sensie Pareta – czyli do zmian korzystnych dla jednych, bez pogarszania sytuacji osób chronionych przez plan. Warunkiem sukcesu była jednak wiarygodność w realizacji dawnych zobowiązań oraz rzeczywista liberalizacja działalności rynkowej.

Model dwutorowy ujawnia istotną prawidłowość ekonomii politycznej: powodzenie reform zależy nie tylko od ich racjonalności ekonomicznej, ale od zdolności do skonstruowania akceptowalnego rozkładu korzyści i strat. Rozwiązanie zwiększające łączną efektywność gospodarki może budzić opór tych, którzy obawiają się utraty przywilejów lub bezpieczeństwa ekonomicznego. Stopniowe reformy w Chinach pozwalały częściowo ominąć ten problem, tworząc nowe obszary przedsiębiorczości bez natychmiastowej likwidacji starych struktur. Mechanizm ten nie był jednak darmowy.

Współistnienie cen administracyjnych i rynkowych sprzyjało arbitrażowi oraz uzyskiwaniu korzyści z pozycji urzędniczej, a nie z realnej wydajności. W terminologii ekonomii politycznej otwierało to pole do poszukiwania renty – czyli przejmowania zysków dzięki szczególnym uprawnieniom i ograniczeniom konkurencji. Należy zatem zauważyć, że instrument ograniczający polityczne koszty reform może jednocześnie utrwalać grupy interesu, których późniejsze usunięcie staje się coraz trudniejsze.

W kolejnych etapach transformacji kluczową rolę zaczęły odgrywać specjalne strefy ekonomiczne, zagraniczne inwestycje bezpośrednie oraz stopniowe włączanie chińskich firm do międzynarodowego podziału pracy. Rozwój Shenzhen, Zhuhai, Shantou i Xiamen, a później innych

obszarów otwartych na kapitał i technologie z zewnątrz, zmusił chińskie przedsiębiorstwa do konfrontacji z międzynarodowymi standardami produkcji, logistyki i zarządzania jakością.

Eksperymentalna liberalizacja i koszty strukturalne urbanizacji

Państwo stosowało przy tym selektywną liberalizację terytorialną, która pozwalała testować nowe rozwiązania gospodarcze w ograniczonych obszarach, zanim rozszerzono je na resztę kraju. Instrument ten miał podwójne znaczenie: ekonomiczne, gdyż obniżał bariery dla inwestycji, oraz polityczno-organizacyjne, ponieważ ograniczał ryzyko przeniesienia ewentualnych błędów na cały system. Reformy prowadzono zatem w logice eksperymentu i adaptacji, a nie według sztywnego, centralnie zaprojektowanego planu gospodarczego. Analizując tę strategię przez pryzmat teorii Douglassa Northa, można dostrzec, że chińskie państwo stopniowo modyfikowało instytucje formalne i nieformalne w odpowiedzi na nowe możliwości rynkowe, zachowując przy tym ciągłość organizacji politycznej. Instytucje nie są bowiem jedynie zbiorem przepisów, lecz obejmują utrwalone reguły zachowania, mechanizmy egzekwowania zobowiązań, oczekiwania uczestników oraz podział uprawnień decyzyjnych.

W Chinach kluczową rolę odgrywały relacje między administracją, lokalnymi przedsiębiorcami, bankami państwowymi a inwestorami zagranicznymi. Ich znaczenia nie sposób sprowadzić do uproszczonej tezy o kulturowej wyjątkowości chińskiej przedsiębiorczości czy sukcesu wynikającego z konfucjańskiego dziedzictwa dyscypliny i hierarchii. Tradycja wpływa na wzorce współpracy, lecz jej oddziaływanie jest zawsze filtrowane przez aktualne bodźce ekonomiczne, regulacje, stosunki własnościowe i realny zakres autonomii podmiotów. Właśnie ta zdolność do zmiany instytucji gospodarczych przy zachowaniu politycznej stabilności stała się wyróżnikiem chińskiej transformacji. Materialną skalę tych przemian ilustruje tempo urbanizacji.

Według chińskiego Narodowego Biura Statystycznego udział ludności miejskiej w populacji wzrósł z 17,92% w 1978 roku do 58,52% w 2017 roku, osiągając wówczas około 810 milionów osób. Proces ten obejmował rozbudowę ośrodków przemysłowych, intensyfikację migracji wewnętrznych oraz tworzenie nowej infrastruktury transportowej i energetycznej. Tak gwałtowna zmiana struktury osadniczej nie tylko zwiększyła podaż pracy dla przemysłu, ale wygenerowała ogromny popyt na mieszkania, drogi, szkoły czy wodociągi. W początkowej fazie inwestycje te przynosiły wysokie korzyści, usuwając krytyczne wąskie gardła infrastrukturalne. Z czasem jednak pojawił się problem malejącej krańcowej produktywności – zjawiska, w którym każda kolejna jednostka kapitału

zainwestowana w infrastrukturę przynosi coraz mniejszy przyrost korzyści, zwłaszcza tam, gdzie potencjał demograficzny nie uzasadniał dalszego zwiększania skali wydatków.

Specyfiką chińskiej urbanizacji było utrzymanie systemu rejestracji gospodarstw domowych hukou (户口), który różnicował dostęp do usług publicznych w zależności od miejsca zameldowania. W efekcie migranci ze wsi do miast nie otrzymywali pełnego zakresu praw socjalnych przysługujących stałym mieszkańcom miast. System ten miał istotne skutki ekonomiczne: wpływał na koszty reprodukcji siły roboczej, decyzje o przeprowadzce oraz zachowania finansowe rodzin. Ograniczony dostęp do usług publicznych i niepewność zatrudnienia wzmacniały skłonność do oszczędzania przezornościowego, co ograniczało bieżącą konsumpcję. W tym punkcie analiza transformacji wymaga połączenia ekonomii rynku pracy z polityką społeczną i finansami publicznymi, gdyż struktura wydatków nie zależy wyłącznie od wysokości zarobków. Zależy ona przede wszystkim od tego, jakie ryzyka egzystencjalne ponoszą gospodarstwa domowe i w jakim stopniu są one przejmowane przez państwo.

Socjalistyczna gospodarka rynkowa i fundamenty nierównowagi fiskalnej

Kolejnym przełomem ideowym stało się oficjalne przyjęcie koncepcji socjalistycznej gospodarki rynkowej podczas XIV Zjazdu Komunistycznej Partii Chin w 1992 roku, a następnie rozwinięcie jej założeń instytucjonalnych w dokumentach III Plenum XIV Komitetu Centralnego z listopada 1993 roku. Zmiana ta oznaczała odejście od traktowania rynku jako wyłącznie uzupełniającego narzędzia planowania administracyjnego na rzecz uznania mechanizmów konkurencji, cen i przedsiębiorczości za istotne instrumenty alokacji zasobów.

Nie oznaczało to jednak rezygnacji z kierowniczej roli Partii ani ustanowienia liberalnej neutralności państwa wobec różnych form własności. W dokumentach programowych utrzymano zasadę dominującej roli własności publicznej, dopuszczając jednocześnie współistnienie innych form organizacji gospodarczej. Powstała konstrukcja, w której ekonomiczna decentralizacja decyzji współwystępowała z politycznym podporządkowaniem najważniejszych instytucji. Z perspektywy historycznej był to wybór o szczególnej doniosłości: otwierał on drogę do ekspansji przedsiębiorczości prywatnej i kapitału zagranicznego, zachowując równocześnie narzędzia selektywnej ingerencji władz w strukturę własności, finansowania i konkurencji.

W latach dziewięćdziesiątych XX wieku gospodarka chińska zaczęła ewoluować od systemu zdominowanego przez bezpośrednie decyzje administracyjne ku znacznie bardziej zróżnicowanej

strukturze podmiotów. Reformy przedsiębiorstw państwowych, prowadzone za rządów Jiang Zemina i premiera Zhu Rongjiego, obejmowały restrukturyzację nierentownych zakładów, konsolidację sektorów strategicznych, rozwój nowoczesnych metod zarządzania oraz przebudowę systemu finansowego. Proces ten wiązał się z poważnymi kosztami społecznymi: masowymi zwolnieniami, zmianami w zabezpieczeniu socjalnym i osłabieniem tradycyjnej funkcji przedsiębiorstwa państwowego jako gwaranta zatrudnienia, mieszkania i świadczeń.

Państwo nie zrezygnowało jednak z dominacji w bankowości oraz sektorach strategicznych. Wytworzono raczej hybrydowy układ, w którym przedsiębiorstwa prywatne mogły konkurować i zwiększać produktywność gospodarki, podczas gdy firmy państwowe i instytucje finansowe nadal realizowały zadania wyznaczane przez politykę publiczną. Rozwiązanie to pozwalało kierować kapitał na wielkoskalowe cele rozwojowe, lecz jednocześnie osłabiało mechanizm rynkowej selekcji inwestycji.

Zasadnicze znaczenie dla późniejszych problemów finansowych miała reforma fiskalna z 1994 roku, mająca na celu uporządkowanie stosunków dochodowych między rządem centralnym a władzami lokalnymi. Wprowadzony system podziału dochodów podatkowych, określany jako fenshuizhi (分税制), zastąpił wcześniejsze, negocjowane porozumienia fiskalne bardziej sformalizowaną konstrukcją przypisywania konkretnych podatków i udziałów w ich wpływach poszczególnym szczeblom administracji.

Jednym z głównych celów było zwiększenie udziału centrum w dochodach publicznych oraz poprawa zdolności państwa do prowadzenia polityki makroekonomicznej. W pierwotnej wersji reformy 75% wpływów z podatku od wartości dodanej przypisano władzom centralnym, a 25% lokalnym, przy odrębnym traktowaniu pozostałych kategorii dochodów. Reforma wzmacniała fiskalne możliwości centrum, lecz nie usuwała automatycznie szerokich obowiązków wydatkowych administracji terenowej. W dłuższym okresie wytworzyło to napięcie między scentralizowanym poborem kluczowych dochodów a ogromną odpowiedzialnością władz lokalnych za rozwój infrastruktury i usługi publiczne.

W tym napięciu należy upatrywać jednego z najważniejszych instytucjonalnych źródeł późniejszego rozwoju finansowania gruntowego oraz pozabudżetowych wehikułów inwestycyjnych. Administracje lokalne, których ocena polityczna zależała w dużej mierze od wyników gospodarczych i liczby inwestycji, poszukiwały źródeł finansowania umożliwiających prowadzenie ambitnej polityki infrastrukturalnej mimo ograniczeń prawnych i dochodowych. Szczególne znaczenie zyskały wpływy z odpłatnego przekazywania praw użytkowania gruntów, gdyż postępująca urbanizacja windowała wartość ziemi przeznaczanej pod zabudowę mieszkaniową, przemysłową i usługową.

Nie była to jednak sprzedaż gruntów na zasadach pełnego prywatnego prawa własności, znanego z zachodnich porządków prawnych. W chińskiej konstrukcji własnościowej kluczowe były zbywalne lub przekazywane prawa użytkowania, podczas gdy podstawowy reżim własności pozostawał odmienny.

Miękkie ograniczenia budżetowe i systemowa nieefektywność

Administracyjne możliwości kształtowania przeznaczenia terenów, czerpania dochodów z ich zagospodarowania oraz wykorzystywania gruntów jako zabezpieczenia kredytowego stworzyły specyficzny splot polityki przestrzennej z finansami publicznymi. Raporty MFW wskazują, że strukturalne deficyty lokalne, rozrost zobowiązań pozabudżetowych i uzależnienie od dochodów gruntowych mają swoje źródło właśnie w instytucjonalnych rozwiązaniach fiskalnych z lat dziewięćdziesiątych. Znaczenie ekonomiczne tej konstrukcji można wyjaśnić za pomocą teorii federalizmu fiskalnego oraz koncepcji relacji pryncypała i agenta (gdzie rząd centralny jako zleceniodawca powierza zadania lokalnym administratorom). W klasycznym ujęciu decentralizacja decyzji wydatkowych powinna zwiększać efektywność dostarczania dóbr publicznych, gdyż władze lokalne lepiej znają potrzeby swojej społeczności i specyfikę gospodarczą danego terenu.

Korzyści te są jednak warunkowane przejrzystym przypisaniem odpowiedzialności, brakiem możliwości przerzucania kosztów na inne podmioty oraz istnieniem wiarygodnych mechanizmów kontroli zadłużenia. Chiński system połączył lokalne bodźce inwestycyjne z silną hierarchią polityczną i powszechnym przekonaniem, że przedsięwzięcia realizowane przez podmioty powiązane z administracją cieszą się ochroną państwa. W takich warunkach lokalny decydent mógł czerpać korzyści polityczne z gwałtownego wzrostu aktywności gospodarczej, podczas gdy przyszłe koszty zadłużenia rozpraszały się między bankami, wierzycielami, następcami w urzędach i rządem centralnym. Powstawał problem niesymetrycznego rozkładu korzyści oraz ryzyka, który nie musi wywołać natychmiastowego kryzysu, lecz sprzyja stopniowej degradacji jakości decyzji inwestycyjnych.

Koncepcja "miękkiego ograniczenia budżetowego" Jánosa Kornaia dostarcza tu szczególnie użytecznego narzędzia interpretacyjnego. W warunkach twardego ograniczenia budżetowego podmiot musi dostosować skalę działalności do dostępnych zasobów i przewidywanych dochodów, gdyż trwała niezdolność do obsługi zobowiązań grozi restrukturyzacją, utratą majątku lub upadłością. Ograniczenie budżetowe staje się miękkie, gdy przedsiębiorstwo, instytucja finansowa

lub podmiot publiczny zakłada, że w razie kłopotów otrzyma dodatkowy kredyt, transfer, ulgę bądź inną formę wsparcia.

Kluczowe są tutaj oczekiwania uczestników systemu – samo prawdopodobieństwo interwencji zmienia zachowania jeszcze przed wystąpieniem realnych strat. Przedsiębiorstwo podejmujące nadmierne ryzyko, bank zbyt pobłażliwie oceniający zabezpieczenia i administracja inwestująca w projekty o niepewnej rentowności mogą postępować racjonalnie z własnego, krótkookresowego punktu widzenia, choć suma tych decyzji prowadzi do nieefektywności całej gospodarki. Chińskie doświadczenie ujawnia zatem różnicę między racjonalnością organizacyjną poszczególnych podmiotów a racjonalnością systemową alokacji zasobów.

Integracja z WTO i efekty aglomeracji jako fundamenty wzrostu

Na przełomie XX i XXI wieku mechanizmy te współistniały jeszcze z silnymi impulsami płynącymi z integracji międzynarodowej. Przystąpienie Chin do Światowej Organizacji Handlu 11 grudnia 2001 roku, po wieloletnich negocjacjach, stanowiło zasadniczy przełom w instytucjonalnym zakotwiczeniu ich uczestnictwa w gospodarce światowej. Członkostwo zwiększało przewidywalność warunków handlowych, ograniczało bariery dostępu do rynków i sprzyjało napływowi inwestycji bezpośrednich. Dla międzynarodowych korporacji Chiny stały się atrakcyjnym miejscem lokowania produkcji dzięki połączeniu relatywnie niskich kosztów pracy, rozwijającej się infrastruktury, ogromnej podaży siły roboczej i rosnących zdolności organizacyjnych. Z kolei dla chińskiej gospodarki uczestnictwo w globalnych łańcuchach wartości oznaczało możliwość uczenia się przez produkcję, zwiększania skali działalności, importu technologii oraz stopniowego awansu od prostego montażu ku bardziej złożonym segmentom przetwórstwa. W świetle teorii rozwoju integracja ta pozwalała na przyspieszone nadrabianie zaległości technologicznych, choć jednocześnie uzależniała część aktywności gospodarczej od koniunktury na rynkach zagranicznych.

Chińskiego sukcesu eksportowego nie należy jednak utożsamiać wyłącznie z niskimi wynagrodzeniami. W miarę postępów transformacji kluczowe stawały się korzyści aglomeracji, kompetencje techniczne pracowników, rozwój lokalnych dostawców komponentów oraz sprawność portów i logistyki, a także zdolność firm do szybkiego skalowania produkcji pod wymagania zagranicznych kontrahentów. Z perspektywy ekonomii przestrzennej procesy te można opisać jako koncentrację działalności gospodarczej, w której bliskość przedsiębiorstw, specjalistów i infrastruktury generuje dodatnie efekty zewnętrzne. Gospodarka zyskuje wtedy nie tylko na liczbie

fabryk, lecz przede wszystkim na zagęszczeniu relacji produkcyjnych i redukcji kosztów koordynacji.

Jednocześnie koncentracja przemysłu w regionach nadbrzeżnych pogłębiała nierówności terytorialne, co zmusiło państwo do prowadzenia polityki rozwoju obszarów wewnętrznych. W efekcie infrastruktura transportowa, energetyczna i miejska zaczęła pełnić nie tylko funkcję gospodarczą, ale i integracyjną oraz polityczną, pozwalając władzom centralnym zmniejszać różnice rozwojowe i wzmacniać spójność kraju. Skala osiągnięć chińskiej transformacji zasługuje na uznanie nawet w analizach skupionych na późniejszych dysfunkcjach systemowych. Bank Światowy wskazuje, że od rozpoczęcia reform w 1978 roku chińska gospodarka rosła średnio ponad 9% rocznie, a niemal 800 milionów ludzi wydostało się ze skrajnego ubóstwa według międzynarodowych kryteriów pomiaru.

Przejście od wzrostu produktywności do akumulacji kapitału

Dane te obrazują historycznie nadzwyczajną poprawę materialnych warunków życia, choć wymagają uwzględnienia zmian definicji ubóstwa, poziomu cen oraz metod przeliczania siły nabywczej. Sukces ten nie oznaczał jednak równomiernego rozdziału korzyści między regionami, grupami zawodowymi czy gospodarstwami domowymi. Szybka modernizacja szła w parze z nierównościami dochodowymi, różnicami w dostępie do usług publicznych oraz znacznymi kosztami środowiskowymi. Z perspektywy teorii sprawiedliwości społecznej nie wystarczy zatem analiza tempa wzrostu PKB; konieczne jest rozpoznanie, w jakim stopniu ten wzrost przekładał się na rzeczywiste możliwości życiowe obywateli, ich bezpieczeństwo ekonomiczne, dostęp do usług publicznych i międzypokoleniową mobilność społeczną.

W tym miejscu kluczowe staje się odróżnienie akumulacji kapitału od wzrostu produktywności. W modelu neoklasycznym zwiększanie zasobu kapitału fizycznego może podnosić produkcję, jednak przy pozostałych niezmienionych warunkach kolejne jednostki kapitału przynoszą malejące przyrosty wytwarzania.

Długookresowa dynamika gospodarki zależy zatem nie tylko od skali inwestycji, ale przede wszystkim od innowacji, jakości kapitału ludzkiego, sprawności instytucji i organizacji produkcji. Na wczesnym etapie industrializacji budowa drogi łączącej zakład z portem, rozbudowa sieci energetycznej czy tworzenie podstawowej infrastruktury miejskiej mogą radykalnie poprawić warunki aktywności gospodarczej. W gospodarce znacznie bardziej rozwiniętej podobne inwestycje

nie muszą już przynosić porównywalnych rezultatów. Jeśli jednak mechanizmy oceny władz i system finansowania nadal premiują przede wszystkim rozmiar nakładów, pojawia się ryzyko zastępowania wzrostu produktywności wzrostem ilości zużywanego kapitału. Mechanizm ten koresponduje z problemami analizowanymi w teorii niestabilności finansowej Hymana Minsky'ego.

W jej ujęciu długotrwałe okresy sukcesu gospodarczego mogą prowadzić do stopniowego osłabienia ostrożności uczestników rynku, wzrostu zadłużenia oraz przyjmowania zbyt optymistycznych założeń co do przyszłych przychodów i wartości zabezpieczeń. Inwestycje początkowo finansowane z bieżących przepływów pieniężnych mogą ustępować przedsięwzięciom coraz silniej zależnym od refinansowania długu i dalszego wzrostu cen aktywów. Nie oznacza to, że chiński system finansowy jest bezpośrednią realizacją modelu Minsky'ego, którego punktem odniesienia były gospodarki kapitalistyczne.

Koncepcja ta pomaga jednak wyjaśnić, dlaczego łatwy dostęp do kredytu i oczekiwanie ciągłego wzrostu wartości nieruchomości prowadzą do akumulowania zobowiązań przekraczających przyszłą zdolność gospodarki do generowania odpowiednich dochodów. Specyfiką Chin pozostaje możliwość administracyjnego opóźniania ujawniania strat i sterowania zachowaniami wierzycieli, co może przesuwać w czasie wybuch kryzysu, nie usuwając jednak jego ekonomicznych podstaw.

Nie byłoby jednak poprawne przedstawianie chińskiej gospodarki z początku XXI wieku jako systemu pozbawionego popytu konsumpcyjnego. Wzrost dochodów gospodarstw domowych, urbanizacja i ekspansja usług tworzyły rozległy rynek wewnętrzny; dane statystyczne wskazują, że konsumpcja końcowa odgrywała w wielu latach istotną rolę w przyroście PKB. Należy tu jednak odróżnić udział konsumpcji w poziomie produktu od jej wkładu w roczne tempo wzrostu. Są to różne miary ekonomiczne, dlatego wysoki wkład konsumpcji w zmianę PKB w danym roku nie wyklucza strukturalnie dominującego udziału inwestycji w gospodarce. Podobnie wysoka stopa oszczędności nie świadczy automatycznie o ubóstwie konsumentów, lecz może wynikać z demografii, polityki społecznej i dystrybucji dochodów. W analizie autora książki szczególnie ważne będzie więc badanie zależności między podziałem dochodu narodowego a zdolnością gospodarstw domowych do absorbowania rosnącej produkcji krajowej.

Zasadnicze przesunięcie mechanizmu wzrostu nastąpiło w reakcji na światowy kryzys finansowy z 2008 roku. Załamanie popytu na rynkach rozwiniętych oraz gwałtowny wzrost niepewności w handlu międzynarodowym zagroziły chińskim eksporterom i zatrudnieniu w regionach przemysłowych. Władze w Pekinie odpowiedziały programem stymulacyjnym o deklarowanej wartości 4 bilionów juanów (realizowanym w latach 2008–2010), obejmującym przede wszystkim inwestycje infrastrukturalne, mieszkaniowe i przedsięwzięcia publiczne. Skala programu

odpowiadała w przybliżeniu 12-13% ówczesnego rocznego PKB, choć nie oznaczało to, że cała kwota stanowiła bezpośrednie nowe wydatki budżetu centralnego.

Kredytowa mobilizacja zasobów jako źródło strukturalnej nieefektywności

Finansowanie opierało się na połączeniu środków centralnych, nakładów władz lokalnych i kredytów udzielanych przez instytucje finansowe. Pakiet antykryzysowy uruchomił mechanizm szerszy niż tradycyjne zwiększenie deficytu budżetowego: zmobilizował on cały system administracyjno-bankowy do przyspieszonego finansowania inwestycji. Z krótkookresowej perspektywy chińska odpowiedź na kryzys okazała się skuteczna, podtrzymując aktywność gospodarczą i ograniczając skalę załamania zatrudnienia.

Państwo dysponowało rozbudowanym aparatem wykonawczym, znaczną kontrolą nad największymi bankami oraz możliwością uruchamiania projektów infrastrukturalnych bez długotrwałych procedur, charakterystycznych dla systemów pluralistycznych. Banki mogły zwiększać akcję kredytową, a samorządy posiadały instytucje zdolne do sprawnego przygotowywania i prowadzenia inwestycji. W obliczu gwałtownego szoku popytowego tak wysoka zdolność koordynacji stanowiła istotną przewagę operacyjną.

Jednocześnie stymulacja realizowana przez kredyty bankowe i podmioty lokalne generowała zobowiązania niewidoczne bezpośrednio w deficycie budżetu centralnego, co utrudniało ocenę pełnego kosztu działań stabilizacyjnych. Krótkookresowa sprawność reagowania na kryzys nie gwarantowała zatem długofalowej produktywności przedsięwzięć sfinansowanych w jego następstwie. Skalę mobilizacji systemu finansowego obrazują statystyki z 2009 roku: według Narodowego Biura Statystycznego wartość nowo udzielonych kredytów w juanach wzrosła wówczas o około 9,6 biliona RMB, a podaż pieniądza M2 zwiększyła się o 27,7% rok do roku.

Ekspansja ta znacznie wykraczała poza nominalny rozmiar ogłoszonego pakietu fiskalnego, co potwierdza kluczową rolę mechanizmu kredytowego. Należy jednak pamiętać, że przyrost kredytu obejmował różne kategorie dłużników i nie może być utożsamiany wyłącznie z jednym programem inwestycyjnym. Dane ukazują jednak zasadniczą cechę chińskiego modelu: władze publiczne oddziaływały na gospodarkę nie tylko poprzez bezpośrednie wydatki, lecz także wpływając na skalę i kierunek finansowania w sektorze bankowym. Taka polityka rozwojowa zacierała klasyczną granicę między działaniami pieniężnymi, fiskalnymi, przemysłowymi i regionalnymi.

W literaturze ekonomicznej podjęto próby identyfikacji długofalowych skutków tej interwencji. Badania przedstawione w pracy "The Long Shadow of a Fiscal Expansion" wskazują na istotną rolę pozabilansowych podmiotów władz lokalnych (tzw. LGFV – Local Government Financing Vehicles, czyli spółek celowych służących do obchodzenia limitów zadłużenia) oraz na ryzyko utrzymywania się negatywnych skutków niewłaściwej alokacji kapitału po ustąpieniu szoku gospodarczego. Autorzy pracy analizują mechanizmy, w których gwałtowna ekspansja wydatków prowadzi do trwałej zmiany zachowań inwestycyjnych i organizacji finansowania na szczeblu lokalnym.

Nie oznacza to, że każda sfinansowana kredytem inwestycja była nierentowna. Problem polega na tym, że rozszerzenie finansowania przy ograniczonej dyscyplinie budżetowej zwiększa udział projektów, których oczekiwane korzyści są niższe od kosztów ponoszonych przez gospodarkę. Z perspektywy ekonomii instytucjonalnej konsekwencje pakietu z lat 2008–2010 można opisać jako stopniowe utrwalanie nowego mechanizmu reprodukcji wzrostu.

Władze lokalne otrzymywały bodźce do kolejnych inwestycji, ponieważ budowa dróg, osiedli mieszkaniowych czy parków przemysłowych podnosiła mierzoną aktywność i atrakcyjność obszarów. Wzrost wartości gruntów tworzył dodatkowe źródła dochodów i zabezpieczenia dla zadłużenia, co pozwalało finansować następne projekty. Banki, pod silnym wpływem polityki publicznej, traktowały przedsięwzięcia wspierane przez administrację jako bezpieczne, nawet gdy ich zdolność do generowania przepływów pieniężnych była ograniczona. W rezultacie powstawało sprzężenie zwrotne między inwestycjami, cenami ziemi, dochodami lokalnymi i ekspansją kredytu. Dopóki urbanizacja i napływ mieszkańców utrzymywały popyt, mechanizm ten pozostawał funkcjonalny.

Jego podatność na kryzys rosła jednak wraz ze wzrostem zadłużenia i spadkiem rentowności kolejnych projektów. Istotna staje się tu różnica między inwestycją zwiększającą rzeczywisty potencjał gospodarczy a taką, która jedynie podtrzymuje bieżącą aktywność budowlaną. Budowa połączenia transportowego między rozwijającymi się ośrodkami przemysłowymi obniża koszty logistyczne i pobudza rozwój firm. Realizacja podobnego projektu w regionie wyludniającym się, przy wysokim zadłużeniu, generuje jedynie koszty utrzymania, których przyszłe dochody nie zrekompensują. Oba przedsięwzięcia podnoszą nakłady inwestycyjne w momencie realizacji, lecz ich długofalowy wpływ na produktywność jest odmienny. Rozbieżność ta pokazuje, że ocenianie jakości polityki gospodarczej wyłącznie przez dynamikę PKB i inwestycji jest niewystarczające. Właściwa analiza musi uwzględniać wartość użytkową aktywów, przyszłe przepływy pieniężne oraz alternatywne możliwości wykorzystania kapitału.

Pułapka wskaźników i zależność od obranej ścieżki

Z perspektywy teorii politycznej pojawia się złożony problem dotyczący relacji między legitymizacją władzy a sposobem mierzenia jej skuteczności. Jeśli rozwój gospodarczy staje się zasadniczym kryterium oceny administracji, a wskaźniki sukcesu koncentrują się na wielkości produkcji, inwestycji i dochodów, urzędnicy mogą racjonalnie dostosowywać swoje działania do tych miar.

W takiej sytuacji wskaźnik statystyczny przestaje być neutralnym narzędziem poznawczym, a zaczyna współkształtować zachowania podmiotów, których ma opisywać. Zjawisko to przypomina problemy analizowane w ekonomii organizacji i teorii zarządzania publicznego, gdzie błędnie skonstruowane systemy oceny mogą prowadzić do optymalizacji mierników kosztem celów zasadniczych. W przypadku gospodarki chińskiej kluczowe staje się pytanie, czy system polityczny dysponuje wiarygodnymi instrumentami pozwalającymi odróżnić wzrost rzeczywistej produktywności od wzrostu aktywności finansowanej kolejnymi zobowiązaniami. Odpowiedź wymaga zbadania relacji między aparatem partyjnym, administracją, instytucjami statystycznymi i bankami oraz ustalenia, w jakim zakresie przepływ informacji pozostaje niezależny od interesów podmiotów podlegających ocenie.

Ukształtowany po 2008 roku model inwestycyjny nie powstał zatem jako przypadkowa deformacja wcześniejszego sukcesu, lecz jako rozwinięcie instrumentów zakorzenionych w chińskiej transformacji od jej początków. Stopniowa liberalizacja, lokalna przedsiębiorczość, administracyjna mobilizacja zasobów, kontrola nad systemem finansowym i zdolność do prowadzenia wielkoskalowej polityki przemysłowej stanowiły wcześniej ważne źródła szybkiego rozwoju. Jednak w warunkach zmieniającej się struktury gospodarki, wyższej urbanizacji i ograniczania możliwości prostego zwiększania produktywności te same rozwiązania zaczęły wytwarzać odmienne skutki. Rozszerzanie inwestycji kredytowych nie prowadziło już do porównywalnego przyrostu dochodu, a narastające zobowiązania finansowe coraz silniej wiązały przyszłe decyzje gospodarcze.

Powstawała zależność od obranej ścieżki rozwoju, opisywana w ekonomii instytucjonalnej jako path dependence. Polega ona na tym, że utrwalone rozwiązania organizacyjne i polityczne ograniczają zakres późniejszych wyborów, nawet gdy zmieniają się okoliczności uzasadniające ich pierwotne zastosowanie. Problemy te zostały rozpoznane na długo przed spektakularnym pogorszeniem sytuacji na rynku nieruchomości.

W 2012 roku wspólny raport Banku Światowego i Centrum Badań nad Rozwojem przy Radzie Państwa ChRL, zatytułowany China 2030, rekomendował między innymi pogłębianie reform przedsiębiorstw, rynku ziemi, pracy i finansów, wzmacnianie sektora prywatnego, zwiększanie konkurencji, modernizację systemu fiskalnego oraz rozwijanie innowacyjności. Autorzy raportu

dostrzegali ryzyko wynikające ze starzenia się ludności, nierówności, napięć środowiskowych i nierównowagi gospodarczej.

Polityczne koszty restrukturyzacji i spadek efektywności mobilizacji zasobów

Fakt, że analiza powstała we współpracy z instytucją chińskiego aparatu państwowego, ma istotne znaczenie interpretacyjne. Świadczy on bowiem, że potrzeba zmiany mechanizmu wzrostu nie była jedynie postulatem zagranicznych krytyków modelu chińskiego, lecz przedmiotem refleksji wewnątrz środowiska instytucjonalnego współpracującego z władzami ChRL. Pojawia się zatem pytanie: dlaczego utrzymywano rozwiązania, których ograniczenia były już wcześniej rozpoznane?

Jednym z wyjaśnień jest napięcie między gospodarczą efektywnością reform a politycznymi kosztami ich wdrożenia. Ograniczenie finansowania nierentownych przedsięwzięć mogłoby poprawić przyszłą alokację kapitału, lecz jednocześnie ujawniłoby straty banków, osłabiło pozycję władz lokalnych i wymusiło restrukturyzację zatrudnienia w przedsiębiorstwach zależnych od państwowego kredytu. Zmniejszenie roli inwestycji infrastrukturalnych wymagałoby z kolei rozwoju alternatywnych źródeł popytu – przede wszystkim zwiększenia udziału gospodarstw domowych w dochodzie narodowym oraz poszerzenia ich bezpieczeństwa socjalnego. Urealnienie ryzyka kredytowego, czyli dostosowanie wyceny pożyczek do faktycznego prawdopodobieństwa ich niespłacenia, mogłoby natomiast naruszyć przekonanie uczestników rynku, że państwo gwarantuje ochronę większości strategicznych zobowiązań. Każde z tych rozwiązań mogłoby zwiększyć długookresową produktywność, lecz równocześnie wywoływać krótkookresowe konflikty dystrybucyjne i polityczne. W ten sposób ekonomiczne zagadnienie restrukturyzacji przekształca się w problem politycznej odpowiedzialności za podział kosztów wcześniejszego rozwoju. Współczesną diagnozę Logana Wrighta należy umiejscowić właśnie w tej dłuższej perspektywie instytucjonalnej.

Zasadnicza wartość tej analizy nie sprowadza się do stwierdzenia, że chiński sektor nieruchomości przeżywa kryzys lub że wzrosło zadłużenie. Kluczowa jest hipoteza, według której narzędzia finansowe służące wcześniej mobilizacji zasobów stały się mniej skuteczne, gdyż coraz większa część kredytu jest przeznaczana na obsługę istniejących zobowiązań i utrzymanie podmiotów o ograniczonej zdolności generowania nowych dochodów. W opracowaniu opublikowanym przez Rhodium Group w 2026 roku Wright wskazuje na pogarszającą się efektywność systemu fiskalnego i finansowego, słabość krajowego popytu oraz rosnącą zależność gospodarki od eksportu. Teza ta wymaga dalszej weryfikacji empirycznej, lecz już na poziomie historycznej rekonstrukcji ujawnia

ciągłość między instytucjami umożliwiającymi wzrost a tymi, które obecnie mogą utrudniać jego restrukturyzację. Nie byłoby jednak uzasadnione twierdzenie, że chińska transformacja była jedynie pozornym sukcesem lub że wszystkie jej osiągnięcia zostały unieważnione przez późniejsze błędy polityki gospodarczej.

Paradoks zasobów a strukturalna nieefektywność kredytowa

Rozbudowany przemysł, infrastruktura, kwalifikacje techniczne, zaplecze naukowe i kompetencje organizacyjne to realne zasoby, których wartość nie znika wraz z pogorszeniem jakości bilansów finansowych. W ekonomii rozwoju należy tu rozróżnić wytworzone zdolności produkcyjne od bieżącej rentowności i efektywności ich wykorzystania. Państwo może dysponować znaczącym potencjałem przemysłowym, a jednocześnie borykać się z nieefektywną alokacją kapitału i słabym popytem wewnętrznym. Może odnosić sukcesy w wybranych gałęziach technologii, ponosząc równocześnie wysokie koszty utrzymywania zadłużonych podmiotów w innych sektorach. Może również finansować działania antykryzysowe, nie mając przy tym możliwości łatwego przywrócenia wcześniejszej dynamiki produktywności. To właśnie współistnienie tych cech sprawia, że gospodarka chińska jest tak wymagającym przedmiotem analizy naukowej. Bilans reform zapoczątkowanych w 1978 roku prowadzi zatem do rozpoznania zasadniczego paradoksu instytucjonalnego.

Chiński model rozwoju był najskuteczniejszy wtedy, gdy administracyjna zdolność mobilizacji zasobów współgrała z poszerzaniem przestrzeni dla przedsiębiorczości, eksperymentowania i wzrostu wydajności. W miarę jednak jak rosła rola instrumentów finansowania inwestycji zależnych od decyzji publicznych, coraz większe znaczenie zyskała polityczna ocena przedsięwzięć, domniemane gwarancje państwowe oraz możliwość przerzucania strat na inne części systemu. Granica między gospodarką efektywnie wykorzystującą kredyt do budowania przyszłego dochodu a taką, która używa nowego długu do obsługi starych zobowiązań, stała się coraz trudniejsza do uchwycenia. Jej przekroczenie nie musi oznaczać natychmiastowego krachu finansowego – zwłaszcza w państwie sprawującym ścisłą kontrolę nad bankami i przepływami kapitałowymi. Może jednak prowadzić do powolnego ograniczania zdolności finansowania nowych, produktywnych projektów oraz narastać konflikt między chęcią utrzymania stabilności istniejących instytucji a koniecznością ich gruntownej przebudowy.

Analiza genezy chińskiego cudu gospodarczego prowadzi zatem bezpośrednio do kwestii historycznej ekspansji kredytowej, która po 2008 roku stała się jednym z głównych mechanizmów

podtrzymywania dynamiki wzrostu. Jej znaczenie nie ogranicza się jedynie do wzrostu wartości aktywów bankowych i zobowiązań dłużników; polega ono na stopniowym przekształcaniu relacji między państwem, sektorem finansowym, władzami lokalnymi, przedsiębiorstwami a gospodarstwami domowymi. Dopiero odtworzenie tych zależności pozwoli zrozumieć, dlaczego mechanizm finansowania, który przez pewien czas amortyzował wstrząsy i przyspieszał modernizację, stał się źródłem strukturalnej nieefektywności. Szczegółowa rekonstrukcja tego procesu wymaga połączenia teorii pieniądza i kredytu, ekonomii bilansów, analizy instytucji publicznych oraz politycznej teorii odpowiedzialności za ryzyko, ponieważ historia chińskiego zadłużenia jest zarazem historią zmieniającego się sposobu sprawowania władzy nad zasobami gospodarczymi. Dalszy wywód obejmie ekspansję kredytową po 2008 roku, mechanikę bankowości cienia, system domniemanych gwarancji państwowych oraz powstawanie zależności finansowych, które połączyły sektor bankowy, deweloperów i władze lokalne w jeden układ ryzyka systemowego.

> Czy państwo, które zbudowało swoją legitymację na nieustannym wzroście, jest w stanie przetrwać moment, w którym ten wzrost staje się jedynie księgową iluzją? Prawdziwym wyzwaniem dla Pekinu nie jest dziś kryzys nieruchomości, lecz paradoks władzy: konieczność zniszczenia mechanizmów, które przyniosły Chinom potęgę, aby uratować je przed ciężarem własnego sukcesu. Pozostaje pytanie, czy system zdolny do mobilizacji milionów ludzi w imię modernizacji, zdoła zmobilizować się do bolesnej i niepopularnej dyscypliny finansowej.

Inspiracje

[1]

"Broken China" Logan Wright

John Wiley & Sons | ISBN: 9781509570683

Logan Wright jest amerykańskim ekonomistą i analitykiem polityki gospodarczej, partnerem w Rhodium Group, gdzie kieruje pracami firmy w zakresie badań rynków chińskich. Jest również starszym współpracownikiem w Katedrze Powierniczej ds. Biznesu i Ekonomii Chińskiej w Centrum Studiów Strategicznych i Międzynarodowych (CSIS). Wright uzyskał doktorat na Uniwersytecie George'a Washingtona, gdzie jego badania dotyczyły ekonomii politycznej chińskiej polityki kursowej, a także tytuł magistra i licencjata na Uniwersytecie Georgetown. Po ponad dwóch dekadach życia i pracy w Pekinie i Hongkongu, wcześniej pełnił funkcję kierownika ds. badań nad Chinami w Medley Global Advisors oraz analityka w Stone & McCarthy Research Associates. Praca Wrighta koncentruje się głównie na chińskim systemie finansowym, polityce monetarnej i bankowości centralnej, ekspansji kredytowej oraz stabilności makroekonomicznej.

Logan Wright *is an American economist and policy analyst who serves as a Partner at Rhodium Group, where he leads the firm's China Markets Research work. He is also a Senior Associate with the Trustee Chair in Chinese Business and Economics at the Center for Strategic and International Studies (CSIS). Wright earned a Ph.D. from George Washington University, where his research examined the political economy of China's exchange rate policy, as well as a master's degree and a bachelor's degree from Georgetown University. Having spent over two decades living and working in Beijing and Hong Kong, he previously served as head of China research for Medley Global Advisors and as an analyst for Stone & McCarthy Research Associates. Wright's work focuses extensively on China's financial system, monetary and central banking policies, credit expansion, and macroeconomic stability.*

Rhodium Group

Literatura uzupełniająca

Książki

Książki autorów przywoływanych i literatura pokrewna:

[1] "China's Policy on Taiwan"

Deng Xiaoping, Jiang Zemin, Hu Jintao

2011 | CreateSpace | ISBN: 9781461183631

[2] "Growth and Fluctuations, 1870-1913"

William Arthur Lewis

1978 | London ; Boston : G. Allen & Unwin

[3] "Growth and Fluctuations 1870-1913 (Routledge Revivals)"

W. Arthur Lewis

2009 | Taylor & Francis US | ISBN: 9780415567831

[4] "The Theory of Economic Growth"

William Arthur Lewis

1970

[5] "Institutions, Institutional Change and Economic Performance"

Douglass North

Cambridge University Press | ISBN: 9781139642965

[6] "China: Regaining Growth Momentum after the Pandemic"

Ligang Song, Yixiao Zhou

2024 | ANU Press | ISBN: 9781760466787

[7] "Sustainable Energy Governance in the Context of Global Climate Change: Technologies, Mechanisms and Strategies"

Zhisong Chen, Fang-rong Ren, Guoxiang Li, Gang Liu , Haoran Zhang

2026 | Frontiers Media SA | ISBN: 9782832576939

[8] "Low Carbon Economy and Health in the Context of Carbon Neutrality"

Yuanjun Zhao, Chunjia Han, Zheng Liu

2023 | Frontiers Media SA | ISBN: 9782832535660

[9] "Low-Carbon Economy and Sustainable Development: Driving Force, Synergistic Mechanism, and Implementation Path"

Zhen Liu, Wang Pei, Jing Lan, Jingchao Zhang

2024 | Frontiers Media SA | ISBN: 9782832557242

[10] **"The China Miracle"**

Justin Yifu Lin, Fang Cai, Zhou Li

1996

[11] **"Environmental Policy and Air Pollution in China"**

Yuan Xu

2020 | Routledge | ISBN: 9780429838842

Artykuły naukowe

Prace autorów przywoływanych w tekście:

[1] **"Fundamental issues in present-day China"**

Deng Xiaoping

1987

Źródło

[2] **"On the Peaceful Reunification of China's Mainland and Taiwan"**

Deng Xiaoping

2002 | Chinese Law & Government | DOI: 10.2753/clg0009-4609350332

Źródło

[3] **"We Must Adhere to Socialism and Prevent Peaceful Evolution toward Capitalism"**

Deng Xiaoping

1996 | Chinese Law & Government | DOI: 10.2753/clg0009-4609290117

Źródło

[4] **"A New Perspective on Structure of Self-Esteem:The Two Factor Model within Dual Structure"**

Deng Xiaoping

2010 | Journal of The Northwest Normal University

Źródło

[5] **"Production, Information Costs and Economic Organization"**

Armen A. Alchian, Harold Demsetz

1996 | Oxford University Press eBooks | DOI: 10.1093/oso/9780198774358.003.0005

Źródło

[6] **"Vertical Integration, Appropriable Rents, and the Competitive Contracting Process"**
Benjamin Klein, Robert Gunn Crawford, Armen A. Alchian
1978 | The Journal of Law and Economics | DOI: 10.1086/466922
Źródło

[7] **"Uncertainty, Evolution, and Economic Theory"**
Armen A. Alchian
1950 | Journal of Political Economy | DOI: 10.1086/256940
Źródło

[8] **"Production, Information Costs and Economic Organizations"**
Armen A. Alchian, Harold Demsetz
1971 | RePEc: Research Papers in Economics
Źródło

[9] **"Industry Structure, Market Rivalry, and Public Policy"**
Harold Demsetz
1973 | The Journal of Law and Economics | DOI: 10.1086/466752
Źródło

[10] **"The Cost of Transacting"**
Harold Demsetz
1968 | The Quarterly Journal of Economics | DOI: 10.2307/1882244
Źródło

[11] **"Information and Efficiency: Another Viewpoint"**
Harold Demsetz
1969 | The Journal of Law and Economics | DOI: 10.1086/466657
Źródło

[12] **"The theory of economic growth"**
William Arthur Lewis
1955
Źródło

[13] **"The Slowing Down of the Engine of Growth"**
William Arthur Lewis
1979 | American Economic Review
Źródło

[14] "The Evolution of the International Economic Order"

William Arthur Lewis

2015 | Princeton University Press eBooks | DOI: 10.1515/9781400868513

Źródło

[15] "THE DUAL ECONOMY REVISITED"

William Arthur Lewis

1979 | Manchester School | DOI: 10.1111/j.1467-9957.1979.tb00625.x

Źródło

[16] "Modeling the effects of health on economic growth"

Alok Bhargava, Dean T. Trowbridge Jamison, Lawrence J. Lau, Christopher J L Murray

2001 | Journal of Health Economics | DOI: 10.1016/s0167-6296(01)00073-x

Źródło

[17] "Reform without Losers: An Interpretation of China's Dual-Track Approach to Transition"

Lawrence J. Lau, Yingyi Qian, Gérard Roland

2000 | Journal of Political Economy | DOI: 10.1086/262113

Źródło

[18] "The Sources of Economic Growth of the East Asian Newly Industrialized Countries"

Jong-Il Kim, Lawrence J. Lau

1994 | Journal of the Japanese and International Economies | DOI: 10.1006/jjie.1994.1013

Źródło

[19] "On identifying the degree of competitiveness from industry price and output data"

Lawrence J. Lau

1982 | Economics Letters | DOI: 10.1016/0165-1765(82)90122-7

Źródło

[20] "Federalism as a Commitment to Preserving Market Incentives"

Yingyi Qian, Barry R.VE Weingast

1997 | The Journal of Economic Perspectives | DOI: 10.1257/jep.11.4.83

Źródło

[21] **"Federalism, Chinese Style: The Political Basis for Economic Success in China"**
Gabriella R. Montinola, Yingyi Qian, Barry R.VE Weingast
1995 | World Politics | DOI: 10.1353/wp.1995.0003
Źródło

[22] **"Regional decentralization and fiscal incentives: Federalism, Chinese style"**
Hehui Jin, Yingyi Qian, Barry R.VE Weingast
2005 | Journal of Public Economics | DOI: 10.1016/j.jpubeco.2004.11.008
Źródło

[23] **"Federalism and the Soft Budget Constraint"**
Yingyi Qian, Gérard Roland
1998 | American Economic Review
Źródło

[24] **"Separation of Powers and Political Accountability"**
T. Persson, Gérard Roland, Guido Tabellini
1997 | The Quarterly Journal of Economics | DOI: 10.1162/003355300555457
Źródło

[25] **"Transition and Economics: Politics, Markets, and Firms"**
Gérard Roland
2000 | MIT Press Books
Źródło

[26] **"Understanding institutional change: Fast-moving and slow-moving institutions"**
Gérard Roland
2004 | Studies in Comparative International Development | DOI: 10.1007/bf02686330
Źródło

[27] **"Institutions, Institutional Change and Economic Performance"**
Douglass C. North
1990 | Cambridge University Press eBooks | DOI: 10.1017/cbo9780511808678
Źródło

[28] **"Constitutions and Commitment: The Evolution of Institutions Governing Public Choice in Seventeenth-Century England"**

Douglass C. North, Barry R.VE Weingast

1989 | The Journal of Economic History | DOI: 10.1017/s0022050700009451

Źródło

[29] **"A Transaction Cost Theory of Politics"**

Douglass C. North

1990 | Journal of Theoretical Politics | DOI: 10.1177/0951692890002004001

Źródło

[30] **"Location Theory and Regional Economic Growth"**

Douglass C. North

1955 | Journal of Political Economy | DOI: 10.1086/257668

Źródło

[31] **"The soft budget constraint"**

János Kornai

2014 | Acta Oeconomica | DOI: 10.1556/aoecon.64.2014.s1.2

Źródło

[32] **"The soft budget constraint syndrome in the hospital sector"**

János Kornai

2009 | Society and Economy | DOI: 10.1556/socec.31.2009.1.2

Źródło

[33] **"The Place of the Soft Budget Constraint Syndrome in Economic Theory"**

János Kornai

1998 | Journal of Comparative Economics | DOI: 10.1006/jcec.1997.1505

Źródło

[34] **"Legal Obligation, Non-Compliance and Soft Budget Constraint"**

János Kornai

2002 | The New Palgrave Dictionary of Economics and the Law | DOI: 10.1007/978-1-349-74173-1_225

Źródło

[35] "Stabilizing an Unstable Economy"

Nicholas V. Karamouzis, Hyman P. Minsky

1987 | Southern Economic Journal | DOI: 10.2307/1059346

Źródło

[36] "Uncertainty and the Institutional Structure of Capitalist Economies: Remarks Upon Receiving the Veblen-Commons Award"

Hyman P. Minsky

1996 | Journal of Economic Issues | DOI: 10.1080/00213624.1996.11505800

Źródło

[37] "Central Banking and Money Market Changes"

Hyman P. Minsky

1957 | The Quarterly Journal of Economics | DOI: 10.2307/1883812

Źródło

[38] "Financial Instability and the Decline (?) of Banking: Public Policy Implications"

Hyman P. Minsky

1998 | DOI: 10.2139/ssrn.100888

Źródło

Treść tworzy Fundacja Dobre Państwo.
Redaguje i publikuje APA ONE, autorski system redakcyjny Fundacji oparty na AI.
APA ONE Publishing System
Fundacja Dobre Państwo © 2026
Article ID: 12c58696-15a2-44fa-aaec-7fe70036b0df